

Diana Janušauskienė*

Lietuvos teisės universitetas

Jūratė Novagrockienė*

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas

Lietuvos gyventojų požiūrio į saugumą analizė

Straipsnyje nagrinėjamas individualus saugumo lygmuo. Remiantis visuomenės nuomonės apklausų ir interviu su eiliniaisiais gyventojais bei ekspertais duomenimis, atliekama Lietuvos gyventojų saugumo supratimo, jo turinio, veiksnių, didinančių arba mažinančių saugumo jausmą, visuomenės ir individo lygmenyje analizė. Atliktas tyrimas leidžia tvirtinti, kad Lietuvoje, gyventojų nuomone, aktualesnės vidaus saugumo, o ne išorės saugumo problemos.

Saugumo ir strateginės studijos Šaltojo karo epochoje ir po jos pagrindinį dėmesį skyrė valstybės ir tarptautinės sistemos gynybos ir saugumo politikai. Vienas po Šaltojo karo pradėtas peržiūrėti saugumo sampratos bruožų yra posūkis nuo valstybės kaip pagrindinio saugumo objekto prie individo ar nevalstybinės grupės analizės¹.

Svarbią vietą plėtojant tokią diskusiją užima Barry Buzano studija „Žmonės, valstybės ir baimės“². Joje autorius teigia, kad saugumas gali turėti daug potencialių objektų [...] – nuo atskirų individų iki pat tarptautinės sistemos kaip visumos³ ir šių objektų saugumas negali būti užtikrintas izoliuotai nuo kitų⁴. Jis pripažįsta, kad individualus saugumas gali būti atskiras saugumo analizės lygmuo, tačiau ir pažymi, kad individualus saugumas subordinuotas „aukštesnio lygio politinėms struktūroms, t.y. valstybei ir tarptautinei sistemai“⁵. Taigi, Buzano požiūriu, individualus saugumas, lyginant su valstybės ir tarptautinio saugumo lygmenimis, lieka saugumo analizės periferijoje. Tačiau teigdamas, kad nacionalinis ir tarptautinis saugumas negali būti redukuoti iki individualaus saugumo lygmens⁶, jis iš esmės ne paneigia, o greičiau patvirtina ir santykinį individualaus saugumo kaip tyrimo objekto savarankiškumą⁷.

*Dr. Diana Janušauskienė – Lietuvos teisės universiteto asistentė. Adresas: Ateities 20, 2057 Vilnius, tel. 2714589, e-paštas: dianamatilda@yahoo.com

Prof., dr. Jūratė Novagrockienė – Lietuvos karo akademijos Politikos mokslų katedros profesorė, Strateginių tyrimų centro direktorė. Adresas: Šilo 5a, 2055 Vilnius, tel. 8-5-2127970, e-paštas: jurate.novagrockiene@tspmi.vu.lt arba rate@delfi.lt

¹ Snyder C. A. „Contemporary Security and Strategy“ in Snyder C. A., ed., *Contemporary Security and Strategy*, London: Macmillan Press, 1999, 8.

² B. Buzan, *Žmonės, valstybės ir baimė. Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*. Vilnius: Eugrimas, 1997.

³ Ten pat, 60.

⁴ Ten pat.

⁵ Ten pat, 91.

⁶ Ten pat.

⁷ Ten pat, 437.

Individualaus saugumo klausimo įtraukimą į saugumo studijų darbotvarkę ypač ryškiai reflektuoja kritinė politinė mintis. Jos šalininkas Kennethas Boothas pabrėžia, kad pagrindinis saugumo objektas yra ne valstybė, o individai:

„Saugumas“ reiškia grėsmių nebuvimą. Emancipacija yra žmonių išlaisvinimas (kaip individų, taip ir grupių) nuo tų fizinių žmogaus apribojimų, kurie varžo juos daryti tai, ką jie nevaržomi rinktųsi daryti. Karas ir karo grėsmė yra vienas iš tokių apribojimų, kartu su skurdu, prastu švietimu, politine spauda ir pan. Saugumas ir emancipacija yra dvi vienos monetos pusės. Emancipacija, o ne galia ir tvarka sąlygoja saugumą. Emancipacija teoriškai yra saugumas⁸.

Emancipacija reiškia „žmonių – kaip individų ir kaip grupių – išlaisvinimą nuo socialinės, fizinės, ekonominės, politinės bei kitokios spaudos bei prievartos, kuri užkerta kelią daryti tai, ką jie darytų turėdami pasirinkimo laisvę“⁹.

Polemika dėl saugumo objekto vyko lygiagrečiai su diskusija apie senųjų ir naujųjų grėsmių santykį. Karinį saugumo ir strateginių studijų matmenį papildė ekologinės, socialinės, skurdo problemos, o taip pat – valstybės ir individualaus saugumo prieštaravimų dilema. Kaip teigia Kennethas Boothas, „šiandien dauguma žemės gyventojų turi baimintis veikiau savo pačių valdžios (jos tironijos, nekompetentingumo arba vieno ir kito) negu kaimyninės šalies kariuomenės. Šalia tradicinių grėsmių iškilo aibė naujų pavojų, kuriuos kelia ekonominis spaudimas, ligos bei aplinkos užterštumas“¹⁰. Taigi individualus saugumas savo ruožtu gali būti tiriamas kaip grėsmių, kylančių individui, visuma.

Individualaus saugumo matmuo prasiskverbė ir į Lietuvos politinę darbotvarkę. Palyginus 1999 ir 2001 metų Lietuvos nacionalinio saugumo sistemos būklės ir plėtros ataskaitas, matyti, kad 2001 metų ataskaitoje jau atsižvelgiama į pasikeitusią nacionalinio saugumo sampratą ir „nuo saugumo užtikrinimo karinėmis priemonėmis pereinama prie platesnio – ekonominių, socialinių, kultūrinių ir kitų stiprinimo priemonių spektro“¹¹. 6–11 ataskaitos skyriai įvardija individualaus ir visuomenės saugumo veiksnius, kurie dar nebuvo įtraukti į 1999 m. Lietuvos nacionalinio saugumo sistemos būklės ir plėtros ataskaitą¹².

Kaip matyti, individualus saugumo lygmuo turi savo nišą saugumo studijose ir viešojoje politikoje, tačiau Lietuvoje beveik netyrinėtas. Individualaus saugumo studijų trūkumas skatina imtis nors ir vieno jo empirinės analizės aspekto – visapusiškai ištirti, kaip patys individai supranta saugumą individo (mikro) ir visuomenės arba valstybės (makro) lygiuose, remiantis Lietuvos visuomenės apklausų ir kokybinio saugumo supratimo tyrimo duomenimis. Viešosios nuomonės reikšmę viešajai politikai iliustruoja Belgijos gynybos ministro André Flahauto nuostata, Belgijai rengiantis pirmininkauti Europos Sąjungai. Jis nusprendė organizuoti apklausą, kad išsiaiškintų, kiek ES valstybių piliečių remia Europos integraciją bendrosios saugumo ir gynybos politikoje. „Ilgalaikiame bendrosios saugumo ir gynybos politikos

⁸ Mutimer D. „Beyond Strategy: Critical Thinking and the New Security Studies“ in Snyder C. A., ed., *Contemporary Security and Strategy*, London: Macmillan Press, 1999, 82.

⁹ Ten pat, 330.

¹⁰ K. Booth, „Drįsk nežinoti: tarptautinių santykių teorija prieš ateitį“. – K. Booth, S. Smith (sud.) *Tarptautinių santykių teorija šiandien*, Vilnius: Algarvė, 2000, 329.

¹¹ *2001 metų Nacionalinio saugumo sistemos būklės ir plėtros ataskaita*. Vilnius: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 2002.

¹² *1999 m. Nacionalinio saugumo sistemos būklės ir plėtros ataskaita*. Vilnius: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 2000.

kūrimo procese visuomenės nuomonė yra ypatingai svarbus strateginis kintamasis. Be jos paramos esminė pažanga būtų neįmanoma¹³. Klausimai, liečiantys šią sritį, buvo įtraukti į 54.1 bangos eurobarometro anketą 2000 metais.

Šio straipsnio tikslas – nustatyti, kokios saugumo problemos yra svarbiausios žmonėms – asmenims ir Lietuvos mastu. Įgyvendinant šį tikslą analizuojama, kokios grėsmės kelia žmonėms nesaugumo jausmą, kokie saugumo aspektai yra svarbiausi Lietuvos gyventojams, kas turi, jų nuomone, rūpintis ir užtikrinti individų saugumą, kaip vertinamas, žmonių akimis, valstybės vaidmuo, užtikrinant Lietuvos valstybės ir jo gyventojų saugumą.

Pirmame straipsnio skyriuje aptariama visuomenės apklausų, atliktų 1998, 1999, 2000 ir 2002 metais, duomenų rinkimo ir analizės metodika. Antrame skyriuje nagrinėjami trys aspektai: kokios problemos kelia didžiausią grėsmę valstybės saugumui, kodėl Lietuvos gyventojai jaučiasi nesaugūs, individualiu ir valstybės lygmeniu, visuomenės apklausų duomenimis, ir kaip šiuos klausimus interpretuoja respondentai kokybinio tyrimo duomenimis.

Antro skyriaus pirmame poskyryje nagrinėjamos vidaus ir išorės saugumo problemos visuomenės lygmenyje, antrame poskyryje – saugumo supratimas ir nesaugumo priežastys, nagrinėjant pokalbius su respondентаis.

Trečiame skyriuje gvildinama, kaip respondentai supranta saugumo garantus, t. y. kokią vaidmenį skiria valstybei ir kokią pačiam individui, užtikrinant žmonių saugumą.

Ketvirtas skyrius skirtas ištirti gyventojų nuomonę apie NATO ir ES vaidmenį Lietuvos tolesnei raidai ir individualiam saugumui.

Penktame skyriuje aptariami informacijos šaltiniai, kuriais remdamiesi gyventojai susidaro nuomonę aptariamais saugumo klausimais.

1. Tyrimo metodika

Viešoji nuomonė apie Lietuvos stojimą į NATO ir Europos Sąjungą nuolat tikrinama sociologinėmis apklausomis, bet platesnių ir gilesnių gyventojų saugumo supratimo studijų atlikta nedaug. Gyventojų nuostatos kai kuriais saugumo aspektais Lietuvoje tiriamos nuo 1991 metų¹⁴, tačiau pirmas nuodugnesnis visuomenės nuomonės tyrimas saugumo klausimais buvo atliktas 1998 metais¹⁵ ir pakartotas 2000 metais¹⁶. Abiejų apklausų anketos buvo konstruojamos pagal užsakovų¹⁷ poreikius, todėl buvo tiriama gyventojų nuomonė apie makro lygmens grėsmes ir Lietuvos narystės NATO teigiamus ir neigiamus padarinius.

1999 ir 2002 m. visuomenės apklausose klausimai buvo formuluojami tiks-

¹³ Manigart P. Public Opinion and European Defence: Results of European Opinion Survey, <http://europa.eu.int/comm/dg10/epo/eb/surveys.html> – (žiūrėta 2002 06 02).

¹⁴ Ališauskienė R. „National and International security Issues in the Eyes of the Public of Baltic Countries“ in *Public Awareness Workshop on Security Issues in Lithuania, Latvia and Estonia*. Palanga, 4–5 December, 1998. Vilnius, 1998, 17.

¹⁵ *Opinion and Level of Public Awareness on Security Issues in the Baltic Countries*. Based on the Public Opinion in Lithuania, Latvia and Estonia. The Ministry of Foreign Affairs and „Baltic Surveys“/GALLUP. Vilnius, 1998. Apklausa atlikta 1998 m. kovo mėn. Apklausta po 1000 respondentų, taikoma reprezentatyvi atranka ir maršrutinis metodas.

¹⁶ *Lietuvos gyventojų nuomonė saugumo klausimais*. Baltijos tyrimai/GALLUP. Užsakovas: Atlanto sutarties Lietuvos bendrija, Vilnius, 2000. Apklausa atlikta sausio 21–30 d. Apklausti 1006 gyventojai, taikant reprezentatyvią atranką ir maršrutinį metodą.

¹⁷ 1998 m. tyrimą užsakė NATO Informacijos ir spaudos skyrius, 2000 m. – Atlanto sutarties Lietuvos bendrija.

lingai, nes norėta nustatyti, kokia visuomenės dalis nesijaučia saugi Lietuvoje ir kokios priežastys kelia nesaugumo jausmą. Tačiau šiose apklausose surinkti duomenys atspindėjo tik bendras tendencijas. Todėl siekiant giliau išsiaiškinti, kaip žmonės supranta, kas yra saugumas, kokie jo aspektai rūpi skirtingoms respondentų grupėms, buvo atliktas kokybinis tyrimas.

Pagrindinis jo tikslas – atlikti giluminę gyventojų saugumo sampratos analizę, siekiant nustatyti skirtingų piliečių kategorijų požiūrį į vidaus ir išorės saugumą, priemonių, turinčių užtikrinti piliečių saugumą, vertinimus ir gautus duomenis palyginti su visuomenės apklausų duomenimis.

Tyrimas rėmėsi prielaida, kad geriau informuoti respondentai giliau supranta saugumo problemas, sugeba jas tiksliau identifikuoti bei diferencijuoti ir kad saugumo sampratą lemia skirtinga socialinė padėtis, profesija, užimamos pareigos, darbo ir gyvenimo patirtis bei demografinės charakteristikos (amžius, lytis, išsilavinimas). Atsižvelgiant į šias prielaidas, struktūruoto interviu metodu buvo apklausti 19 respondentų, suskirstytų į dvi grupes: (1) ekspertų grupė, kurią sudarė politikai, valdininkai ir politologai, kurie specializuojasi tarptautinių santykių srityje (1 lentelė), (2) ne ekspertų grupė, sudaryta iš įvairių socialinių sluoksnių, kurie skiriasi pagal išsilavinimą, amžių, lytį, profesiją ir gyvenamąją vietą, atstovų (2 lentelė). Pagilintas interviu vidutiniškai truko 40 minučių su ne ekspertais ir apie valandą su ekspertais. Interviu vyko pagal struktūruotą anketą, pokalbį užrašant diktofonu į juostelę. Vėliau interviu buvo perrašyti ir išanalizuoti.

1 lentelė. Pirmosios grupės respondentų (ekspertų) aprašymas

Nr.	Užsiėmimas	Išsilavinimo sritis	Lytis	Amžius (metais)
E1	KAS darbuotojas	Socialiniai mokslai	Vyras	25
E2	Seimo narys	Fizika	Vyras	65
E3	Seimo narys	Gamtos mokslai	Moteris	53
E4	Politologas	Socialiniai mokslai	Moteris	25
E5	KAS darbuotojas	Socialiniai mokslai	Vyras	29
E6	Savivaldybės tarybos narys	Inžinerija	Vyras	38
E7	Politologas	Socialiniai mokslai	Vyras	40
E8	Politologas	Socialiniai mokslai	Vyras	34

2 lentelė. Antrosios grupės respondentų (ne ekspertų) aprašymas

Nr.	Lytis	Amžius (metai)	Tautybė	Užsiėmimas	Šeimyninė padėtis	Išsilavinimas	Gyvenamoji vieta
1	vyras	18	lietuvis	studentas	nevedęs	vidurinis	Šiauliai
2	moteris	27	lietuvė	dirbanti	ištekėjusi	aukštasis	Vilnius
3	vyras	25	lietuvis	dirbantis studentas	nevedęs	aukštesnysis	Vilnius
4	moteris	33	lietuvė	dirbanti	netekėjusi	aukštasis	Vilnius
5	moteris	52	lietuvė	dirbanti	išsiskyrusi	aukštesnysis	Utena
6	moteris	60	totorė	pensininkė	netekėjusi	aukštasis	Vilnius
7	vyras	32	lenkas	dirbantis	vedęs	aukštasis	Vilnius
8	moteris	50	lietuvė	dirbanti	netekėjusi	aukštasis	Vilnius
9	vyras	57	lietuvis	dirbantis	vedęs	aukštasis	Vilnius
10	moteris	19	lietuvė	studentė	netekėjusi	vidurinis	Raseiniai
11	vyras	48	lietuvis	dirbantis	vedęs	vidurinis	Vilnius

Formuluojant tyrimo koncepciją ir sudarant anketą, iš dalies buvo remiamasi Buzano išskirtais keturiais socialinių grėsmių tipais: fizinės grėsmės – skausmas, sužeidimai, mirtys, ekonominės – nuosavybės netekimas, sunaikinimas, įsidarbini- mo ar naudojimosi resursais galimybių atėmimas, grėsmės teisėms – įkalinimas, normalių pilietinių teisių paneigimas, grėsmės statusui ar padėčiai – viešas pažemi- nimas¹⁸. Socialinio saugumo kategorija tyrime taip pat apėmė ir sveikatos apsaugą, socialines garantijas.

Interviu su abiejų grupių respondentais padėjo ištirti, (1) kaip žmonės apskri- tai supranta saugumą, nesaugumo šaltinius, (2) kurie individualaus saugumo aspek- tai yra svarbiausi: ekonominio, socialinio, fizinio, struktūrinio (teisėtvarkos, kitų valstybės institucijų veikla), (3) kaip vertinamos išorinio Lietuvos saugumo grėsmės, (4) kaip vertinama Vyriausybės veikla, užtikrinant vidaus ir išorės saugumą, narystė Europos Sąjungoje ir NATO, (5) kokie informacijos šaltiniai formuoja respondentų nuomonę įvardintais klausimais.

Kokybinio tyrimo medžiaga lyginama su visuomenės apklausų duomeni- mis, siekiant nustatyti, kiek pasitvirtina jų surastos bendrosios viešosios nuomonės tendencijos.

2. Saugumo supratimas ir nesaugumo šaltiniai

2.1. Visuomenės nuomonė

1999 m. liepos mėn. atliktų Viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vil- morus“¹⁹ ir 2002 m. lapkričio mėn. SIC–Rinkos tyrimai²⁰ gyventojų apklausų duo- menys rodo, kad dauguma Lietuvos gyventojų nesijaučia saugūs mūsų šalyje. Respon- dentų atsakymai į klausimą „Ar jūs jaučiatės saugūs Lietuvoje?“ 1999 m. pasiskirstė taip: 19,4 proc. respondentų atsakė, kad jaučiasi saugūs, ne visiškai saugūs – 50,3 proc. ir nesaugūs – 30,3 proc. Lyginant šiuos duomenis su 2002 m. apklausos rezul- tatais, matyti, kad ši tendencija šiek tiek keičiasi: 1999 m. saugiais nesijautė 83,8 proc. respondentų, 2002 m. – 74 proc. (3 lentelė).

3 lentelė. Saugumo jausmas

Ar Jūs jaučiatės saugūs Lietuvoje?	1999 m.	2002 m.
Jaučiuosi saugus	18,4	19,9
Jaučiuosi ne visiškai saugus	48,3	55,5
Jaučiuosi labai nesaugus	25,5	18,5
Sunku pasakyti	7,8	6,1

¹⁸ Buzan (cit. 4), 71.

¹⁹ Apklausa atlikta 1999 m. liepos mėn. Apklausti 1005 15–74 m. gyventojai, taikant reprezentaty- vią atranką ir maršrutinį metodą. Lauko darbas atliktas 1999 m. liepos mėn. Maksimali statistinė paklaida – 3 proc.

²⁰ Apklausa atlikta spalio 28 – lapkričio 3 d. Apklausti 525 15–74 m. respondentai visoje Lietuvoje. Atranka – atsitiktinė–tikimybinė. Maksimali statistinė paklaida – 4,3 proc.

Pagrindiniai nesaugumo šaltiniai individualiame lygmenyje, respondentų nuomone, 1999 m. buvo valdžios pareigūnų korupcija (34,4 proc.), baimė prarasti darbo vietą (25,4 proc.), teisėsaugos institucijų nesugebėjimas užtikrinti apsaugos nuo nusikaltėlių (19,1 proc.), jausmas, kad žmogus nėra svarbus Lietuvos valstybei (14,9 proc.), nuolatinis nepriteklis (14,4 proc.).

2002 m. labiausiai nesaugumo jausmą respondentams kėlė teisėsaugos institucijų nesugebėjimas užtikrinti apsaugos nuo nusikaltėlių – 46,4 proc. 2002 m., palyginus su 19,1 proc. 1999 m., padidėjo baimė prarasti darbą – nuo 25,4 proc. 1999 metais iki 31,5 proc. 2002 metais, neužtikrinama sveikatos apsauga – nuo 12,5 proc. 1999 m. iki 26,9 proc. 2002 m. 30,2 proc. respondentų nurodė, kad valdžia nesudaro sąlygų užsidirbti Lietuvoje²¹ (4 lentelė).

**4 lentelė. Nesaugumo priežastys Lietuvos gyventojų akimis
1999–2002 m. (proc.)**

Nesaugumo priežastys	1999	2002
Baimė prarasti darbo vietą	25,4	31,5
Teisėsaugos institucijų nesugebėjimas užtikrinti apsaugos nuo nusikaltėlių	19,1	46,4
Valdžia nesudaro sąlygų užsidirbti Lietuvoje	-	30,2
Nuolatinis nepriteklis	14,4	27,5
Neužtikrinama sveikatos apsauga	12,5	26,9
Dauguma žmonių nesilaiko moralės normų ir principų	7,5	21,0
Aukščiausi valdžios pareigūnai yra paperkami	34,4	17,7
Lietuvoje vis labiau plinta narkomanija	-	20,1
Žiniasklaida didina nesaugumo jausmą	1,5	3,0
Lietuvos valstybė nepajėgi apsisaugoti nuo išorės priešų	-	1,8
Gąsdina Rusijos kaimynystė	-	0,7

Lyginant apklausų rezultatus, matyti, kad 2002 m. padidėjo dalis respondentų, neigiamai vertinančių individų saugumui keliančias sritis, kurių funkcionavimas didele dalimi priklauso nuo valstybės politikos. Tam tikra prasme prastą teisėsaugos, sveikatos apsaugos sistemos veikimą, kalbant Buzano terminais, galima priskirti „struktūrinių“ grėsmių kategorijai²².

Nagrinėjant nesaugumo šaltinius valstybės (makro) lygmeniu, 1998²³ m. tyrimo duomenys rodo, kad net 95 proc. visų apklaustų gyventojų manė, kad nė viena užsienio valstybė nekeltų pavojaus Lietuvos išorės saugumui, ir 45 proc. visų respondentų nurodė, kad svarbesnės yra grėsmės, keliančios pavojų šalies vidaus saugumui ir stabilumui. Dažniau išorinio saugumo grėsmes minėjo jauni respondentai (iki 20 metų amžiaus), su nebaigtu viduriniu išsilavinimu, ne lietuviai, miestų gyventojai. Vidaus saugumo problemas dažniau nurodė vidutinio amžiaus respondentai (40–59 metų), su aukštesniu išsilavinimu, vyrai, didelių miestų gyventojai²⁴.

²¹ Šis teiginys nebuvo įtrauktas į 1999 m. anketą.

²² Buzan (žr. cit. 3), 80.

²³ Žr. *Opinion and Level of Public Awareness on Security Issues in the Baltic Countries*. Based on the Public Opinion in Lithuania, Latvia and Estonia. The Ministry of Foreign Affairs and „Baltic Surveys“/GALLUP. Vilnius, 1998.

²⁴ Ten pat, 39–40.

Atsakydami į klausimą, kokios grėsmės kelia didžiausią pavojų Lietuvos vidaus saugumui, 1998 ir 2000 m. apklausų duomenimis, 86 proc. visų apklaustų gyventojų nurodė korupciją ir nusikalstamumą, 69 proc. – neefektyvią sienų kontrolę, po 64 proc. – Ignalinos atominę elektrinę ir Rusijos nestabilumą. Tarp kitų grėsmių dažniausiai buvo minimas Rusijos karinis tranzitas (52 proc.). Jau minėto 54.1 eurobarometro duomenimis, ES šalių gyventojai nurodė tris pagrindines nekarines grėsmes – organizuotą nusikalstamumą (77 proc.), atominių elektrinių keliamą pavojų (75 proc.) ir terorizmą (74 proc.). Kaip matyti, Lietuvos gyventojų nuomonė yra artima europiečių nuomonei.

Lyginant 1998 ir 2000 m. apklausų duomenis, matyti, kad gyventojų nuostatos beveik nepasikeitė, išskyrus tai, kad 2000 m. 12 proc. daugiau respondentų nei 1998 m. manė, kad korupcija ir nusikalstamumas yra pagrindinė grėsmė (5 lentelė). Ir 1999 m. apklausos duomenimis, svarbiausios problemos, respondentų nuomone, buvo kova su korupcija, bedarbystės mažinimas, kova su nusikalstamumu, alkoholizmu ir narkomanija, teisinių institucijų darbo gerinimas. Išorinio saugumo problemą nurodė tik 0,9 proc. respondentų.

Visų nagrinėtų visuomenės apklausų duomenys patvirtina stabilią tendenciją, kad vidaus saugumo problemos žmonėms atrodo žymiai svarbesnės nei išorės.

5 lentelė. Reiškiniai, keliantys didžiausią grėsmę Lietuvos stabilumui

Grėsmė	2000 m. sausis	1998 m. kovas
Nusikalstamumas ir korupcija	42	30
Nestabilumas Rusijoje	20	22
Ignalinos atominė elektrinė	14	10
Karas Čečėnijoje	4	-
Aplinkos užterštumas	3	1
Rusijos karinis tranzitas per Lietuvą	2	2
Nedemokratiškas Baltarusijos politinis režimas	1	1

Šaltinis: Lietuvos gyventojų nuomonė saugumo klausimais. Baltijos tyrimai/GALLUP, Vilnius, 2000, 8.

2.2. Kokybinis tyrimas: saugumo supratimas

Interviu su ekspertais ir ne ekspertais leidžia išsiaiškinti saugumo ir nesaugumo šaltinių turinį. Akivaizdu, kad ekspertų ir mažiau informuotų eilinių žmonių saugumo supratimas skiriasi. Ekspertai saugumą apibūdina pagal santykinai nusistovėjusią saugumo sampratą kaip sudėtinę kategoriją, apimančią individualų ir valstybės saugumą, kuris savo ruožtu dalijamas į vidaus ir išorės saugumą, nors daugeliu atvejų saugumo problemas vertina per savo subjektyvią prizmę. Vidaus saugumas aiškinamas makro ir mikro lygmenimis, t. y. kaip individualus saugumas ir valstybės saugumas. Tačiau jei visi ekspertai sutaria, kad saugumas yra kompleksinė kategorija, tai skiriasi jų nuomonė dėl saugumo sudėtinių dalių ir apibrėžties apimtys (6 lentelė).

6 lentelė. Saugumo supratimas. Ekspertų nuomonės.

Saugumas kaip sudėtinė kategorija	Iliustracijos ¹
Trys lygmenys	„Saugumas nuo baimės, saugumas nuo skurdo ir saugumas nuo psichologinio diskomforto. Taigi atsiranda trys dimensijos“ (Interviu Nr. E1). „Matau tris lygmenis: tai yra žmogaus saugumas, platesne prasme – bendruomenės saugumas, [...] o dar platesne prasme – tai žmogaus saugumas toje valstybėje“ (Interviu Nr. E2).
Du lygmenys	„Saugumą aš suprantu kaip asmeninį saugumą ir kaip valstybės saugumą“ (Interviu Nr. E3). „Saugumas išsiskaido į daugelį lygmenų. Galima kalbėti apie individualų saugumą, galima kalbėti apie valstybinį lygį“ (Interviu Nr. E4). „Saugumas yra laisvė nuo bet kokio pobūdžio baimės ir užtikrintumas savo dabartine padėtimi. Čia tinka ir valstybei, ir asmeniui“ (Interviu Nr. E5). „Saugumas vartojamas ir plačiąja, ir siaurąja prasme. Saugumas, kai užtikrinta ateitis, fizinis saugumas, moralinis saugumas, psichologinis, kai jaučiuosi saugiai, kai mano šeima jaučiasi saugiai. Valstybės mastu – kiti dalykai: terorizmas, kad nebūtų invazijos“ (Interviu Nr. E6). „Politologijoje saugumas dažniausiai suprantamas kaip šalies vidaus padėtis įvairių grėsmių (ekonominių, socialinių, politinių, epidemiologinių ir t.t.) atžvilgiu. Tarptautinių santykių srityje saugumas reiškia bendriausią tarpvalstybinių santykių būklę“ (Interviu Nr. 8)
Saugumo karinis matmuo	„Karas, masinio naikinimo ginklai yra vieni iš saugumo sampratos elementų“ (Interviu Nr. E8).
Individualus saugumas	„Saugus būsi ne tik tada, kai būsi saugus fizine prasme, bet kada turėsi savo ekonominį ir finansinį statusą“ (Interviu Nr. E3). „Kad galėtum jaustis saugus namuose, gatvėje, kad galėtum jaustis saugus dėl savo vaikų, dėl turto ir, tam tikra prasme, kad būtum saugus ir dėl savo ateities“. „[Saugumą matau] įvairiais aspektais: socialiniais ir ekonominiais, ir fiziniais“ (Interviu Nr. E3). „Valstybės lygmuo susijęs su grėsmėm valstybei: ekonominės grėsmės, ekologinės grėsmės. Asmeniškai labiau rūpi individualus saugumas – kad per galvą neduotų, namų neapvogtų“ (Interviu Nr. E4). „Laisvė nuo psichologinio diskomforto“ (Interviu Nr. E1).
Individualaus ir valstybės saugumo sąveika	„Saugi esu tada, kai gyvenu saugioje valstybėje, bet ir tada, jei aš turiu darbą, pajamas, gaunamas iš to darbo, būstą. Tada aš esu ir saugi, ir laisva“ (Interviu Nr. 3). „Valstybė individui suteikia garantijas saugumo, kad ten, kur jis gyvena, neateis kas nors svetimas, neatims iš jo tai, ką jis turi, nebandys su juo fiziškai susidoroti arba su jo artimaisiais“ (Interviu Nr. 2).

¹ Respondentų kalba netaisyta, siekiant neiškreipti jų teiginių turinio.

Ekspertai, apibūdindami saugumą, įvardino skirtingus individualaus ir valstybės saugumo aspektus, kartu atskleisdami jų tarpusavio priklausomybę. Karinio saugumo aspektą paminėjo tik vienas ekspertas, nors interviu su kitais respondentais jis išskildavo, kalbant apie išorinį saugumą ir Lietuvos kariuomenę.

Ne ekspertai, paprašyti apibūdinti saugumo sąvoką, pateikė įvairius, žymiai siauresnius apibrėžimus. Dauguma respondentų pabrėždavo vieną arba kelis saugumo aspektus, tačiau iš esmės visi apibrėžimai apėmė tik individualų saugumą: vyravo fizinio ir ekonominio saugumo aspektai.

„[Saugumas] man reikštų mano neliečiamumą, mano nepriklausomybę. Be abejo, svarbiausia – fizinį nesusidorojimą“ (Interviu Nr. 4).

„Saugumas – tai „negauti į galvą vakare“ (Interviu Nr. 3).

„Saugumas apskritai reiškia tai, kad gali eiti „spakainiai“ gatvėm ryte, naktį, vakare, dieną ir jaustis saugus žmogus“ (Interviu Nr. 5).

„Fizinis saugumas, kad nebūtum sunaikintas fiziškai“ (Interviu Nr. 10).

„Būti užtikrintam dėl savęs, dėl savo sveikatos, gyvybės“ (Interviu Nr. 1).

„Saugumas gatvėje, saugumas išvis tokia globaline prasme. Ar saugiai gyveni: ar turi darbą, aprūpinimą socialinį, medicinos pagalbą garantuotą“ (Interviu Nr. 6).

„Plačiąja prasme: fizinis saugumas, socialine ir moraline, ir psichologine prasme“ (Interviu Nr. 2).

Psichologinis saugumo jausmas – tai trečiasis saugumo aspektas, paminėtas respondentų:

„Tai yra suvokimas, kad tau negresia jokios [grėsmės], kad nėra jokių grėsmių, tiek psichologinių, tiek fizinių“ (Interviu Nr. 7).

„Ramu, nėra jokių ypatingų įvykių“ (Interviu Nr. 9).

Saugumas respondentams asocijuojasi su įvairiais dalykais. Šalia jau minėtų fizinio, ekonominio ir psichologinio saugumo atsiranda dar keletas kitų aspektų: pastovumas, gera sveikata, komfortas, tikrumas dėl rytojaus.

Palyginus ekspertų ir ne ekspertų saugumo aiškinimus, matyti, kad nors ir vienos, ir kitos grupės respondentai saugumą aiškina per savo subjektyvius išgyvenimus, ekspertai remiasi ir savo darbo patirtimi, ir žiniomis. Todėl jie aiškiai skiria ir pabrėžia individualaus ir valstybės saugumo lygmenis bei jų tarpusavio priklausomybę, kartu apimdami valstybės padėties tarptautiniu mastu matmenį. Ne ekspertai labiau orientuoti į savo kasdieninį gyvenimą bei patyrimą ir akcentuoja labiau pažeidžiamas puses. Tai patvirtina ir respondentų atsakymai į klausimą „Ar Jūs asmeniškai jaučiatės saugus?“ (7 ir 7A lentelės).

7 lentelė. Ką reiškia jaustis saugiam. Ekspertų nuomonės.

Požymiai	Ilustracijos
Fizinis saugumas	<p>„Žmonių grobimai ir nužudymai, ir apiplėšimai gatvėse ir ypatingai senų, pagyvenusių žmonių“ (Interviu Nr. E2).</p> <p>„Fizine prasme, nemanyčiau, kad bendra situacija šalyje yra bloga, aš jaučiuosi saugus savo kvartale“ (Interviu Nr. E5).</p> <p>„Priklauso ar ji [gatvė] mieste, gyvenvietėje ar kaime. Mažesnėse gyvenvietėse žmogus jaučiasi saugiau. Mieste, didmiestyje – gal centrinėse gatvėse“ (Interviu Nr. E6).</p> <p>„Tarkim, išvažiuoji 20 km už Vilniaus ir atsiranda visokios galimybės tapti smurto auka, ar kažkokios nelaimės gali nutikti“ (Interviu Nr. E4).</p> <p>„Gatvėje saugumas priklauso nuo vietos, miesto. Pvz., Kaune gatvėje jaustis saugiam sunku“ (Interviu Nr. E4).</p>
Ekonominis saugumas	<p>„Turiu pastovų darbą, [...] turiu pajamas pastovias [...]“ (Interviu Nr. E3).</p> <p>„Labiausiai saugumo pridėtų ekonominis pakilimas ir kuo didesnis užimtumas (ekonominis bei socialinis saugumas)“ (Interviu Nr. 8).</p>
Socialinis saugumas	<p>„Saugiausiai šiuo metu jaučiasi valstybės tarnautojai, [...] vienaip ar kitaip yra saugūs, kad jie nebus atleisti iš darbo, socialine prasme“ (Interviu Nr. E2).</p> <p>„Žmonės, kurie eiliniams dirba įvairiuose tokioose „UAB’uose“ ar įvairiose tokiose įstaigose, t.t., na, turbūt nėra šimtaprocentiniai saugūs“ (Interviu Nr. E2).</p> <p>„[Saugumas] tam tikra dalim priklauso nuo žmogaus sveikatos“ (Interviu Nr. E2).</p>
Psichologinis diskomfortas	<p>„Kai matau TV laidas, skaitau laikraščius, tai man baisu Lietuvoje“ (Interviu Nr. E2).</p> <p>„[...] žiniasklaida sudaro tokią opinią, kad viskas pas mus blogai, nors nėra iš tikrųjų taip blogai“ (Interviu Nr. E6).</p> <p>„Psichologinio diskomforto daug. Dėl tokio, kokį jį turiu, kad mūsų valstybė blogai atrodo ir joje nesinori gyventi“ (Interviu Nr. E1).</p>
Baimė dėl rytdienos	<p>„Dėl rytdienos retas kuris esam saugūs – dėl savęs, vaikų ateities“ (Interviu Nr. E6).</p> <p>„Žmogus [...] asmeniškai yra nesaugus, nes nežino, kas bus rytoj, jis nėra užtikrintas rytdiena“ (Interviu Nr. E3).</p>
Išorės grėsmės	<p>„Tokia [išorinė] grėsmė egzistuoja, nes, kalbant ir apie Rusiją, ir apie Baltarusiją, negalima pasakyti, kad ten yra konsoliduota demokratija, yra demokratinis valdymas“ (Interviu Nr. E2).</p>

Ekspertų atsakymuose susipina ir asmeninė patirtis, ir požiūris į bendrą Lietuvos žmonių situaciją šalyje. Jų vertimuose daugiau ekstravertiškų samprotavimų. Be to, akivaizdu, kad dauguma ekspertų jaučiasi žymiai saugiau nei ne ekspertai. Todėl jų pasisakymuose daugiau pozityvių individualus saugumo vertinimų.

7A lentelė. Ką reiškia jaustis saugiam. Ne ekspertų nuomonės.

Požymiai	Iliustracijos
Fizinis saugumas	„Aš išeinu į darbą ir grįžtu, ir turiu jaustis saugiai visame kelyje, ir kur ten, kur vaikšto mano tėvai, ką daro mano artimieji, giminės“ (Interviu Nr. 2). „Užtikrintai eiti ir žinoti, kad niekas iš paskos neseka“ (Interviu Nr. 3). „Eini ramiai ir negalvoji, kad kas nors tave kur nors užpuls ar atims ką nors, ar apvogt“ (Interviu Nr. 8).
Gera sveikata	„Jaučiuosi saugi, kai [...] visi artimieji sveiki“ (Interviu Nr. 5).
Ekonominis saugumas	„Reiškia, kad turiu darbą, namus“ (Interviu Nr. 9). „Jaučiuosi saugi, kai turiu namus, darbą“ (Interviu Nr. 5).
Socialinis saugumas	„Ar turi darbą, aprūpinimą socialinę, medicinos pagalbą garantuotą“ (Interviu Nr. 6).
Psichologinis komfortas	„Pačiam jaustis saugiau – tai reiškia turėti kažkokį komfortą, nepergyventi, kad gali kažkas atsitikti. Manau, čia svarbesnis toks psichologinis komfortas nei reali grėsmė ar kitas pojūtis“ (Interviu Nr. 7). „Saugumas man asocijuojasi su pastovumu“ (Interviu Nr. 1).
Tikrumas dėl rytojaus	„Saugu, kai jautiesi visur užtikrintas [...] ir rytojum kažkiek užtikrintas esi“ (Interviu Nr. 8).
Išorinių grėsmių nebuvimas	„[Saugu], kai nėra išorinių jokių pavojų“ (Interviu Nr. 9).

Ryšiausias skirtumas tarp abiejų respondentų grupių yra toks, kad ekspertai individualų saugumą vertina ir per subjektyvų patyrimą, ir visos visuomenės mastu, dažniau mato išorines grėsmes kaip saugumo problemos dalį. Dauguma ne ekspertų apskritai nenurodo šio nesaugumo jausmą skatinančio požymio. Galima daryti prielaidą, kad jie nejaučia realios apčiuopiamos grėsmės iš išorės.

Pokalbiai su respondentais rodo, kad, kaip ir visuomenės apklausose, vyrauja vidaus nesaugumo problemos, o dažniausiai minimas yra fizinis nesaugumas (t.y. nusikalstamumas), baimė prarasti darbą ir socialinių garantijų stoka. Tai patvirtina ir saugumo šaltinių analizė.

2.3. Saugumo šaltiniai

Vienas pagrindinių saugumo sąvoką ir sampratą tikslinančių indikatorių yra saugumo problemos arba nesaugumo jausmą keliantys dalykai – grėsmės. Ekspertai nesaugumo priežastis labai aiškiai diferencijuoja pagal socialines Lietuvos gyventojų grupes, paprastai skirdami tris grupes: išsilavinusius žmones (profesionalus), vidurinę sluoksnį ir pensininkus bei bedarbius. Kitaip tariant, socialinis statusas, jų nuomone, yra saugumo sąlyga.

„[...] profesionalai, kurie bet kada ir bet kur ras darbą, kuriems visiškai nesvarbu, kur jie dirba, nesvarbu, kas tame darbe darosi. Tie iš tikrųjų jaučiasi saugiai“ (Interviu Nr. E1).

„Vyresnio amžiaus žmonės, ypačingai „priešpensijinė“ karta, kuri nesugeba persikvalifikuoti arba rodyti iniciatyvą, norint užtikrinti savo ekonominį socialinį saugumą“ (Interviu Nr. E2).

„[...] trečia kategorija – pensinio amžiaus žmonės. Jų saugumas yra labiausiai problematiškas“ (Interviu Nr. E2).

Be to, ekspertai nurodo ir tokias priežastis, kurių visiškai nemini ne ekspertai. Tai – žmonių mentalitetas, mąstymas:

„Žmonės netobulėja, vidutinio amžiaus žmonės vengia pradėti mokytis užsienio kalbų, dirbti kompiuteriais. Mokymas ir švietimas, kada dirbi ir kartu mokaisi, žiūrima kaip į kažką – kam man to reikia. Iš tikrųjų tas elementarus tobulėjimas prisidėtų prie profesinio saugumo, nes neapuls. (Interviu Nr. E1).

Respondentai ne ekspertai nurodo keliolika nesaugumo priežasčių, tačiau tik nedaugelis racionaliai suvokia skirtumą tarp realių grėsmių ir įsivaizduojamų. Kaip teigia vienas respondentas psichologas:

„Čia yra ne tiek realaus saugumo klausimas, bet suvokimo ir pojūčio, jautimosi saugiam. Nes galima būti situacijoje, kur reali grėsmė žmogui gresia, bet jis gali to nesuvokti ir jaustis saugiai. Tuo tarpu galima būti realiai saugiam, o turėti kažkokias baimes. Pavyzdžiui, galima sukurti įvaizdį, kad miestas yra saugus, nors ten gali būti vykdoma realiai šimtui ar tūkstančiui žmonių, skaičiuojant nusikaltimų daugiau negu kitur, bet gali būti saugumo pojūtis. O kitur gali būti iš viso ramus miestas, atrodytų, bet žmonės gali bijoti“ (Interviu Nr. 7).

Iš visų respondentų minėtų priežasčių, kodėl jie nesijaučia saugūs, tik viena buvo įvardinta kaip potenciali ir mažai tikėtina. Daugelis respondentų šios priežasties nepriskyrė prie grėsmių. Tai – išorinės grėsmės valstybei, arba kitaip tariant, užpuolimo grėsmė:

„Šiuo metu aš to nematau. Na, nebent būtų pasaulinis karas. O kad kažkas okupuotų Lietuvą, tai nemanau [...]. [Tik nuo teroristinių aktų] tai čia niekas neapsaugotas“ (Interviu Nr. 5).

Pagrindinės nesaugumo priežastys apibendrintos 8 ir 8A lentelėse.

8 lentelė. Nesaugumo priežastys. Ekspertų nuomonės

Požymiai	Iliustracijos
Ekonominis saugumas	„Jei turi rankas, kojas, galima kažką susirasti, bet garantijos tvirtos nėra“. (Interviu Nr. E6). „Žmogus iš tikrųjų jaučiasi iš karto nesaugus, nors ir lyg tai saugioj valstybėj gyvenantis, [...] nes nežino, kas bus rytoj. Todėl, kad jis neturi darbo, natūralu, jis neturi pajamų“ (Interviu Nr. E4). „Jaunoji karta, kuri pabaigusi mokslus, turi problemų, kad susirastų darbą“ (Interviu Nr. E2). „Pagrindinės grėsmės, susijusios su socialiniu stabilumu, su ekonominiu stabilumu, su vis siaurėjančiomis galimybėmis, kurias galima aptikti tik užsienin išvažiavus gyventi ir dirbti“ (Interviu Nr. E1).
Socialinis saugumas	„Žmogui, neturinčiam artimųjų paramos išgyventi iš pensijų yra be galo sunku. Jie tikrai yra nesaugūs. Ir net sveikatos apsaugos prasme yra nesaugūs“ (Interviu Nr. E2). „Dažnai žmogus eina dirbti už minimalų atlyginimą, neturi jokių garantijų, gauna atlyginimus vokeliuose, visiškai negalvoja apie pasekmes, kai jis išeis į pensiją, ką jisai gaus“ (Interviu Nr. E4).
Ekologinis saugumas	„Turėtume kalbėti apie saugumą ir plačiąja prasme, t.y plūstelėjusią narkomanijos bangą ir kitą atšaką, einanti lygiagrečiai su narkomanija – AIDS. [...] tai jau tampa viena iš rimtų valstybės ir piliečio saugumo problemų, būtent narkomanija ir AIDS“ (Interviu Nr. 3).

8 A lentelė. Nesaugumo priežastys. Ne ekspertų nuomonės.

Požymiai	Iliustracijos
Ekonominis saugumas	„Dauguma jaunų žmonių bėga iš Lietuvos todėl, kad jaučiasi nesaugiai. Negali aprūpinti savęs, išlaikyti savęs“ (Interviu Nr. 3). „Svarbiausia tai galvoju, kad gali darbo netekti, ar kaip su tavim pasielgs tavo darbdavys, sakykim, ar šiaip koks viršininkas“ (Interviu Nr. 8).
Psichologinis saugumas	„Psichologinį saugumą išivaizduoju darbo kolektyve. Kai esi priverstas nedirbti kad ir mėgstamą darbą ar tą darbą, kurį sugebi dirbti. Psichologiškai esi veikiamas ir tau stengiamasi įrodyti, kad tu bet kuriuo momentu gali nesugebėti to darbo atlikti ar netekti darbo visiškai ne dėl to, kad jo nesugebi atlikti“ (Interviu Nr. 2).
Fizinis saugumas	„Aš pati nevaikštau naktim, kadangi bijau. Aš noriu ilgai gyventi. O tai paprašys kas nors ko, neduosi, na, tai aišku, jei mirsi iš karto, tai gerai“ (Interviu Nr. 5). „Svarbu grįžti namo ir nerasti atvirų durų“ (Interviu Nr. 4). „Vienam skirsnys būna – nusikalstamumas ir narkomanija“ (Interviu Nr. 1).
Socialinis saugumas	„Dar norėčiau sulaukti pensijos, tai jeigu sulauksiu laimingai, tai sakysiu, kad aš saugiau gyvenu Lietuvoje“ (Interviu Nr. 5). „Tiesiogiai grasina man, pavyzdžiui: aš tave atleisiu [...]. Ir ne vienas viršininkas tarp kitko tą sako. (Interviu Nr. 8). „Galvoju, kad negausiu darbo, negausiu socialinių garantijų, susirgsiu“ (Interviu Nr. 2).

Apibendrinant matyti, kad ekspertai nesaugumo ar saugumo priežastis mato ir vertina žymiai platesniame kontekste – pirmiausia kaip Lietuvos bendras arba globalines problemas, kurios turi įtakos žmonių saugumo jausmui ir realiai padėčiai šalyje. Ne ekspertai, kalbėdami apie nesaugumo šaltinius, taip pat mato ir šalies problemas, bet labiau pabrėžia savo subjektyvius išgyvenimus.

Lyginant su visuomenės apklausomis, iš esmės ir kokybiniuose interviu vyrauja darbo, socialinių garantijų, fizinio saugumo problemos, tik išsamiau atskleistos ir konkretizuotos. Taip pat vidaus saugumo problemos laikomos svarbesnėmis nei išorės.

3. Saugumą užtikrinančios priemonės (saugumo garantai)

Analizuodami saugumo situaciją ir individualią, ir šalies mastu, respondentai, paklausti, kas gali ir turi užtikrinti žmonių saugumą, įvardino konkrečias priemones, kurios padėtų didinti saugumo jausmą. Tačiau požiūris į tai, kas privalo ir kokiomis priemonėmis turi būti užtikrintas saugumas, buvo skirtingas abiejose grupėse. Ne ekspertai labiau akcentavo valstybės ir Vyriausybės vaidmenį, o ekspertai pabrėžė paties žmogus gebėjimą ir norą užsitikrinti sau saugumą, ypatingai individualaus saugumo lygmenyje (9 ir 9A lentelės).

**9 lentelė. Ko reikėtų imtis, kad Lietuvoje žmonės jaustųsi saugiai.
Ekspertų nuomonės.**

Veikėjai	Iliustracijos
Individo vaidmuo	<p>„Jeigu kalbėsime apie individo saugumą, tai turi pats susikurti tą savo saugią aplinką. Pats. Kaip ir antrasis faktorius būtų valstybės vykdoma politika“ (Interviu Nr. E3).</p> <p>„Pats žmogus tikrai nemažai gali užtikrinti savo saugumą. Pirmiausia profesinėje srityje. Imant žemesnį socialinį sluoksnį, reikėtų daugiau išlavavimo, suprasti, kad ne valstybė suteikia saugumą, o kad nuo jų pačių priklauso, kiek jie sugebės save išlaikyti, pasipriešinti ne visai teisėtiems valdžios žingsniams. Kiek jie sugebės ginti savo teises, tiek ir bus saugūs“ (Interviu Nr. E1).</p> <p>„Daug kas sako, kad valstybė turi reguliuoti darbuotojo ir darbdavio santykius, bet kai tik valstybė pradeda kištis, nukenčia viena arba kita pusė. Ir jeigu valstybė užkelia reikalavimus per didelius darbdaviui, darbo rinka sušlubuoja, nėra lankstumo, smunka įmonių konkurencingumas“ (Interviu Nr. E2).</p> <p>„Ir pats žmogus, ir bendruomenė, kurioje jis gyvena. Tai bendras reikalas“ (Interviu Nr. E7).</p>
Valstybės vaidmuo	<p>„Būtent ta izoliacija yra vienas iš neigiamų ir vienas pačių nepalankiausių valstybės saugumui požymių. Ir todėl mes būsime saugesni tik tada, jeigu būsime tik kažkokiam kitokiam aljans“ (Interviu Nr. 3).</p> <p>„[...] saugumą užtikrina valstybės kuo aktyvesnis dalyvavimas įvairiose tarptautinėse organizacijose, – tose, kurios yra susijusios su saugumu. Žinoma svarbūs ir kultūriniai, moksliniai techniniai kontaktai“ (Interviu Nr. E2).</p> <p>„[Narystė NATO ir ES] – tai garantuotas saugumas“ (Interviu Nr. E7).</p>

**9A lentelė. Ko reikėtų imtis, kad Lietuvoje žmonės jaustųsi saugiai.
Ne ekspertų nuomonės.**

Lygmenys	Iliustracijos
Individualus saugumas	„[Valstybė turi] [...] sukurti geresnes sąlygas. Čia saugumas ta prasme, kad žmogus bus užtikrintas dėl savo pragyvenimo šaltinių, nebijos, kad praras kitą dieną savo darbą ir dėl to turės problemų“ (Interviu Nr. 1).
Valstybės saugumas	„[...] pirma, Vyriausybė turi užtikrinti išorinį saugumą, antra, STT turi užsiimti tuo. Policija dar gatvėse. Dar – padorus biznis, ne „mafijozinis“, o padorus“ (Interviu Nr. 9).

Kaip ir buvo minėta, eiliniai žmonės daugiausia tikisi pastangų iš valstybės, kuriant Lietuvos saugumą visomis jo prasmėmis. Ekspertai pabrėžia ir paties individo, ir pilietinės bendruomenės reikšmę, ir valstybės vaidmenį. Beje, išryškėja per didelio valstybės kišimosi į socialinius santykius aspektas. Ypačingai liberalesnių dešiniųjų pažiūrų respondentai nurodo, kad valstybė turi sudaryti daugiau galimybių individui pačiam rinktis savo veiklą, darbą ir pan.

Analizuojant respondentų nuomones atskirų veikėjų – valstybės, individo, bendruomenės pjūviais, matyti, kad ne ekspertai, lygiai taip pat kaip ir ekspertai, nurodo konkrečias saugumo užtikrinimo priemones (10 ir 10A lentelės).

**10 lentelė. Koks yra valstybės vaidmuo, užtikrinant saugumą.
Ekspertų nuomonės.**

Saugumo užtikrinimo priemonės	Iliustracijos
Socialinėje srityje valstybė gali keisti politiką, imtis reformų, teikti didesnes socialines garantijas	<p>„Valstybė per mokesčius perskirsto dalį pridėtinės vertės tam, kad galėtų atlikti išvardytas funkcijas ir atsverti rinkos ir kapitalo kuriamas socialines disproporcijas – na, pavyzdžiui, suteikti galimybę visiems gyventojams, nepriklausomai nuo socialinio ir turтино statuso, įgyti tam tikrą išsilavinimą“ (Interviu Nr. E8).</p> <p>„Jei valstybė nori užtikrinti saugumą, turi sutvarkyti teisinę bazę, įstatymus. Ji atsakinga ir gali daug nuveikti, garantuodama vidinį saugumą“ (Interviu Nr. E4).</p> <p>„Ne tik Lietuvoj, bet iš principo nėra taip, kad valstybė pilnai galėtų užtikrinti saugumą“ (Interviu Nr. E7).</p>
Fizinio saugumo srityje imtis socialinių reformų	<p>„Vyriausybė turi nemažai galių sutvarkyti pirmiausia teisinę institucinę bazę, kad saugumas būtų sukurtas“ (Interviu Nr. E4).</p>
Valstybės saugumo srityje	<p>„Stengiamės dabar turėti kontaktus su tom struktūrom – NATO ir ES [...]“ (Interviu Nr. E3).</p> <p>„[...] apsigynimo nuo tų pavojų galima ieškoti tik kolektyvinėse saugumo ir gynybos struktūrose“ (Interviu Nr. 2).</p> <p>„Dabar pasaulis per daug tarpusavyje susijęs. ES gali būti abiejų saugumų garantas“ (Interviu Nr. E4).</p>

**10A lentelė. Koks yra valstybės vaidmuo, užtikrinant saugumą.
Ne ekspertų nuomonės.**

Saugumo užtikrinimo priemonės	Iliustracijos
Socialinėje srityje valstybė gali keisti politiką, imtis reformų, teikti didesnes socialines garantijas	<p>„Nuo žmogaus gal irgi priklauso, bet šiuo metu jeigu dirbi valstybinėje organizacijoje viskas priklauso nuo valstybės ir nuo vadovybės“ (Interviu Nr. 1).</p> <p>„Reformuoti, skirti daugiau lėšų“ (Interviu Nr. 1).</p> <p>„Ji daugiau gali teikti socialinį saugumą, kaip yra kitose šalyse – ne Lietuvoje, kad žmogui nereikės badauti. Kad žmogus galės pensijoje gyventi pilnavertį gyvenimą, kad vaikas, ką tik gimęs, užsitarnauja atlygį, kad jis gimė su ateities garantijomis mokslui, išsilavinimui ir šeimos kūrimui, net neturint pilnų pajamų, kad galėtų susimokėti“ (Interviu Nr. 2).</p> <p>„Socialinė sritis – valstybės reikalas. Nei vienas žmogus pats iš savęs neužtikrins sau socialinio saugumo, jei nebus saugumo iš išorės“ (Interviu Nr. 2).</p>
Fizinio saugumo srityje imtis reformų	<p>„Jeigu tinkamai tas socialines reformas pravesti, tai ir gatvėse nusikalstamumas pamažėtų ir būtų užtikrintas saugumas. Bent jau minimalus“ (Interviu Nr. 1).</p>
Valstybės saugumo srityje	<p>„Į vakarų struktūras [integruotis]. Stabilesnės sistemos ten [...]. Valstybė, kas liečia integraciją į Vakarus, jos pagrindinė funkcija yra visas derybas sutvarkyti, kad atitiktų Lietuvos interesus“ (Interviu Nr. 9).</p>

Kaip matyti, vertinant valstybės vaidmenį, ne ekspertų ir ekspertų nuomonės per daug nesiskiria. Pirma, skiriama vidaus ir užsienio politika. Vidaus politikoje siūlomos ne ekspertų priemonės pirmiausia yra nukreiptos į labiausiai nesaugius Lietuvos sektorius, puikiai jaučiant, kokios sąlygos reikalingos jų tobulinimui: tinkama politika, finansavimas, reformų plėtojimas.

Antra, nesiskiria ir abiejų grupių respondentų nuomonės dėl integracijos į NATO ir ES struktūras. Iš esmės ne ekspertai pozityviai vertina Lietuvos orientaciją į Vakarų. Tačiau ekspertai turi daugiau skeptiškų vertinimų:

„Visuomenės lūkesčiai šiuo požiūriu yra padidinti Lietuvoje“ (Interviu Nr. E1).

„Viena pusė, ką mums duos ES – ekonominę saugumą ir asmeninį saugumą, nuosavybės apsaugą didesnę. NATO narystė – tai kolektyvinė gynyba [...]. Nors esu pusiau skeptikas ES narystės atžvilgiu“ (Interviu Nr. E2).

Vertindami individo galimybes užsitikrinti saugumą, ne ekspertai nurodė pakankamai skirtingas galimybes, kurių dalis sutapo su ekspertų vertinimais (11 ir 11A lentelės).

11 lentelė. Koks yra paties žmogaus vaidmuo, užtikrinant saugumą. Ekspertų nuomonės.

Saugumo užtikrinimo priemonės	Iliustracijos
Fizinį saugumą galima užtikrinti vengiant pavojingų situacijų arba imantis gynybinių priemonių (treniruotės, ginklai)	„Mes visi šautuvų, pistoletų neprisipirksim, kad užtikrinti savo fizinį saugumą. Vėl reikia kalbėti skirtingais lygiais. Žmogus asmeniškai, kalbant fizinio saugumo prasme, mažai ką gali padaryti. Čia daugiau priklauso nuo bendruomenės, nuo kolektyvo“ (Interviu Nr. E2).
Socialinį saugumą gali užsitikrinti būdamas politiškai aktyvus	„Jei turi turto, turi apdrausti. Jei nori protingos politikos, turi eiti į rinkimus balsuoti. Jei nepatinka, ką politikai daro, jungtis į organizacijas – eik pats ir daryk“ (Interviu Nr. E7). „Profesinio saugumo požiūriu, nelabai veikia profsąjungos, per mažai veiklos yra iš jų pusės“ (Interviu Nr. E4).
Valstybės saugumą gali užtikrinti	„Valstybės vaidmuo labai svarbus. Pagal subsidiarumo principą – ko negali padaryti vienas žmogus, gali padaryti valstybė“ (Interviu Nr. E7).

11 A lentelė. Koks yra paties žmogaus vaidmuo, užtikrinant saugumą. Ne ekspertų nuomonės.

Saugumo užtikrinimo priemonės	Iliustracijos
Fizinį saugumą galima užtikrinti vengiant pavojingų situacijų arba imantis gynybinių priemonių (treniruotės, ginklai)	„Jis turi tą minimumą padaryti, [...] kad užtikrinti savo saugumą [...]. Jis gali treniuotis [...]. Nevaikščioti tose vietose“ (Interviu Nr. 1). „Gali nebendradarbiauti su netikaisiais veikėjais, mafijozais“ (Interviu Nr. 9).
Socialinį saugumą gali užsitikrinti būdamas politiškai aktyvus	„Čia jau politiškai kažkaip [...]. Per rinkimus aktyviau dalyvauti“ (Interviu Nr. 1).
Valstybės saugumą gali užtikrinti eidamas tarnauti į kariuomenę	„Eiti tarnauti į armiją [...]. Moterys gali eiti į savanorius [...]. Yra ir tam tikrų profesijų – medicinos seserys“ (Interviu Nr. 1).
Psichologinį saugumą gali užsitikrinti šviesdamasis	„Galėtų reikšti savo normalią nuomonę, o išsilavinę žmonės galėtų šviesti tuos, kurie neišsilavinę. Švietėjiška funkcija. Per visuomeninį radiją, TV turėtų būti specialios laidos, kuriose būtų apklausiamas ne eilinis pilietis iš gatvės, o tie, kurie supranta, kurie išsilavinę“ (Interviu Nr. 9).

Kaip matyti, ir ne ekspertai nenuvertina žmogaus galimybių, užtikrinant individo saugumą. Kitaip tariant, nors jie teikia prioritetą valstybės vaidmeniui srityse, kur tikrai tik valstybė gali užtikrinti atitinkamos politikos įgyvendinimą, tačiau bliviai vertina ir individo galimybes. Vis tik ekspertai mano, kad individas Lietuvoje sau gali padaryti žymiai daugiau nei daro.

4. Išorės saugumas

Kartais išorės saugumas vadinamas tikroju saugumu arba „griežtuuju“ saugumu, siejamu su kariniais ir gynybos aspektais. Tačiau analizuojant interviu, ekspertai nebrėžia ryškios linijos tarp išorinio ir vidaus saugumo. Išorinis saugumas sąlygoja ir vidaus saugumą, ir individualų – žmogaus saugumą. Tai pagrindinis ekspertų ir ne ekspertų vertinimų skirtumas.

Kita vertus, įvardijant potencialias išorės grėsmes, ekspertų nuomonė daugeliu klausimų sutampa su ne ekspertų pasisakymais. Nors matyti ir tam tikras eilinių žmonių nepasitikėjimas savimi, kalbant apie išorines grėsmes (12 ir 12A lentelės).

12 lentelė. Išorinių grėsmių vertinimas. Ekspertų nuomonės.

Grėsmės	Iliustracijos
Potencialios grėsmės	„Grėsmių kiekviena valstybė turi, turėjo ir turės. Ir ypač mūsų valstybė, kuri yra jungianti Rytus ir Vakarus, kaip aš sakau – ant tako“ (Interviu Nr. E3). „Manau, kad tos grėsmės yra. Ir kaimynai yra grėšmingi, Rusija ir Baltarusija. Ir terorizmas galimas“ (Interviu Nr. E7). „Nedemokratinės tendencijos kaimyninėse Rytų šalyse visada turės grėsmę Lietuvai, pirmiausia dėl tų šalyje vykstančių procesų“ (Interviu Nr. E5).
Ekonominės grėsmės	„Ekonominių grėsmių matau. Ta prasme, kad užsienio kapitalo atėjimas į Lietuvą, padedamas patogiai privatizavus kai kurias įmones, kurios gali tapti konkurentabilios kitų valstybių, gaminančių panašią produkciją, jas tiesiog sunaikinti. Tai yra daroma, ypatingai stambių korporacijų. Tai ne tik iš Rytų, iš Vakarų irgi gali būti“ (Interviu Nr. E2). „Kalbant apie realias grėsmes valstybingumui, tai yra ekonominio ir dalies politinio suvereniteto netekimas dėl globalizacijos“ (Interviu Nr. E8).
Grėsmė iš Rusijos	„Daug kas kalba apie Rusiją kaip potencialią grėsmę Lietuvai išorinę, bet dar daug kas nenuspėjama, kaip viskas vyks. Bet potencialios grėsmės čia nematau. Ne kaip aktoriaus, kaip veikėjo, bet struktūrinės grėsmės – minkštojo saugumo grėsmės (angl. <i>soft security threats</i>). Narkotikų kontrabanda, Kaliningrado sritis, AIDS, socialinis nestabilumas – tokie faktoriai kelia grėsmę, bet ne Rusijos kaip veikėjo tarptautinėje arenoje veiksmams ir pan.“ (Interviu Nr. E4).

Ekspertai aiškiai mato išorines grėsmes, tiksliai jas įvardija, neapsiribodami vien kariniais aspektais. Jie kaip tik pabrėžia, kad dabartiniu metu karinė invazija yra mažai tikėtina. Žymiai svarbesnėmis tampa išorinės ekonominės, socialinės, kriminalinės globalizacijos proceso gimdomos grėsmės. Kaip ir ne ekspertai, politikai, valdininkai ir politologai nepatikliai vertina kaimynines Baltarusiją ir Rusiją dėl jų režimų pobūdžio ir ekonominio socialinio nestabilumo.

12 A lentelė. Išorinių grėsmių vertinimas. Ne ekspertų nuomonės.

Grėsmės	Iliustracijos
Grėsmių nėra/sunku įvardinti	„Į globalinius klausimus sunku kiekvienam žmogui atsakyti, nes kasdieniniame gyvenime mes nesuvokiame tokios grėsmės, nebent ji išskyla. O taip prognozuoti – sunku [...]. Nemanyčiau, kad dabar yra labai aštrios grėsmės mūsų atžvilgiu [...]. O iš Rusijos pusės nėra tokia grėsmė aštri“ (Interviu Nr. 1). „Kol kas šiuo metu negaliu įsivaizduoti tokių grėsmių. Bet Amerika prieš nepilnus metus irgi negalėjo įsivaizduoti tokių invazijų, kurios tiek gyvybių kainavo“ (Interviu Nr. 2). „Lietuvai nekyla grėsmė iš niekur, nebent tikrai netyčia įsiveltų į [konfliktus], nes mes nei Rytai, nei Vakarai – tokia tarpukelė“ (Interviu Nr. 4).
Grėsmė iš Baltarusijos	„Iš išorės liūdniausia situacija, pavojingiausia yra ta stagnacija, kuri yra Baltarusijoje. Ten viskas ramu, visi gauna po tam tikrą porciją ir neturi jokių pergyvenimų. O žmonės, pavargę nuo visokių neaiškių pertvarkų, gali panorėti tokio varianto kaip Baltarusija. Tai būtų pati didžiausia grėsmė. Žmonės [...] idealizuoja tarybinius laikus, atrodo, kad ten buvo labai jau gerai. Bet tegu patys prisimena, ar jau taip gerai. Aš pats prisimenu – nebuvo jau taip idealu“ (Interviu Nr. 9).
Grėsmė iš Rusijos	„Esant didžiulei invazijai. O iš kur ji gali būti? Visi supranta, kad iš Rusijos, gal iš Baltarusijos [...]“ (Interviu Nr. 9).

Viename iš ne ekspertų grupės pokalbių respondentas netgi nurodo tam tikrą neigiamą Baltarusijos pavyzdžio keliamą pavojų, sėdamas jį su bendra vidine Lietuvos situacija. Kita vertus, ekspertai neatmeta ir teroristinių aktų galimybę kaip grėsmę Lietuvai. Nors kai kurie jų ir daro išlygas, kad Lietuvai kaip mažai valstybei terorizmo pavojus ne toks žymus, tačiau pabrėžia, kad tai – apskritai sunkiai prognozuojamas ir sunkiai apibrėžiamas reiškinys.

Lyginant su visuomenės apklausomis, Lietuvos gyventojai taip pat nemato realių grėsmių šalies išorės saugumui. Tačiau Rusija ir Baltarusija laikomos potencialiu grėsmių šaltiniu. Tokia nuomonė pasitvirtina ir atsakymuose į klausimus apie ES ir NATO teikiamą potencialią naudą Lietuvai, jai tapus šių organizacijų nare.

1998 ir 2000 m. visuomenės apklausose buvo siekiama išsiaiškinti, kaip gyventojai vertina Lietuvos narystę NATO. Respondentų nuomone, Lietuvos narystė NATO užtikrins Lietuvos kariuomenės tobulinimą ir Lietuvos saugumą. Taip manė 66 proc. respondentų 1998 m. ir 51 proc. – 2000 m. Taip pat 53 proc. 1998 m. ir 41 proc. 2002 m. respondentų nurodė, kad Lietuva taps patrauklesnė užsienio investuotojams, 50 ir 37 proc. atitinkamai, – didės Lietuvos galimybė gauti finansinę paramą.

Vertinant dalyvavimo šioje organizacijoje poveikį ekonomikai, socialinei apsaugai, tik nedidele persvara respondentai teigiamai vertino narystės NATO pasekmes. Tačiau 53 proc. turinčių nuomonę šiuo klausimu respondentų 2000 m. ir 44 proc. 1998 m. manė, kad Lietuvos narystė NATO darys neigiamą poveikį santykiams su Rusija, 50 proc. ir 36 proc. atitinkamai, – santykiams su Baltarusija.

Kokybinio tyrimo duomenys iš esmės patvirtina visuomenės vertinimus. Tačiau ekspertų požiūris yra skeptiškesnis, ne ekspertų – labiau pozityvus (13 ir 13 A lentelės).

13 lentelė. Europos Sąjungos ir NATO vaidmuo, užtikrinant Lietuvos saugumą. Ekspertų nuomonės

Organizacija	Iliustracijos
ES	„Lietuvai įstojus į ES, galų gale mes išeinam iš tos vadinamos sovietinės izoliacijos jau galutinai, todėl kad net mūsų mąstymas ir mūsų mentalitetas tos vadinamos posovietinės visuomenės“ (Interviu Nr. 3)
	„ES narystė duos mums ekonominį saugumą nuo netikėtų vėjų, krizių. ES saugumas bus mūsų valstybės geresnis, nes susijęs su sienų apsauga, kadangi yra bendri ES reikalavimai. Bus didesnis saugumas, susijęs su narkotikų kontrabanda, nes Interpolas, Europolas yra. Būnant ES didės ir fizinis žmonių saugumas, ta prasme, netgi ekologinis saugumas, nes ekologija irgi yra saugumas, turiu omenyje, sveikatą ir t.t.“ (Interviu Nr. 2).
	„ES yra didesnis pasirinkimas: darbas, galimybės kitos, rinka kita. Jau nekalbant apie tą materialią paramą, kurią mes turėtume gauti iš jų, finansinę. Yra ir trūkumų, ne viskas ten gerai“ (Interviu Nr. 5). „Narystė ES, kalbant apie kietąjį ir minkštąjį ar švelnųjį saugumą, kuris sunkiai apibrėžiamas, reiškia tam tikra prasme ekonominį saugumą“ (Interviu Nr. 7).
	„Mano požiūriu, mes pernelyg daug tikimės iš ES ir NATO. Ir visą laiką žiūrime, jeigu įstosime į NATO, mūsų saugumas garantuotas, jeigu į ES – kitas saugumo aspektas garantuotas, ekonominis gerbūvis, socialinis ir pan. To nesaugumo jausmo, kurį žmonės turi, visuomenė turi, narystė ES tikrai nepanaikins [...]“ (Interviu Nr. 1).
NATO	„Valstybė, saugumas plačiąja prasme su NATO yra betarpiškai susiejamas ir turbūt vienas iš svarbiausių garantų, ir mūsų valstybingumo, nepriklausomybės galutinis įtvirtinimas. [...] duoda didelius postūmius mūsų ekonomikos vystymuisi. Tai yra investicijų pritraukimas“ (Interviu Nr. 3).
	„Privalumai yra akivaizdūs: kolektyvinio saugumo sistema tai – teisiniai įsipareigojimai ginti Lietuvą agresijos prieš ją atveju. Kiekvienas Lietuvos žmogus, bent jau nuo tų išorės grėsmių, jaučiasi labai apsaugotas“ (Interviu Nr. 5). „Straipsnis 5 – „vienos šalies užpuolimas reiškia visos NATO užpuolimą“ (Interviu Nr. 7).

13A lentelė. Europos Sąjungos ir NATO vaidmuo, užtikrinant Lietuvos saugumą. Ne ekspertų nuomonės

Organizacija	Iliustracijos
ES	<p>„ES – tai čia ekonominis saugumas, manyčiau. [...] būsi užtikrintas, sakykim, darbo vietomis. O kai yra daug darbo vietų, nebus nesaugumo jausmo“ (Interviu Nr. 1).</p> <p>„Ryšiai, galimybės žmonėms bendrauti. Paprastas atvejis – išvažiuoti, parvažiuoti. Suteikti sau socialines garantijas, kažkur užsidirbti“ (Interviu Nr. 4).</p> <p>„Teoriškai saugumas turėtų padidėti. Na, jei būtų koks įsikišimas, tada. O vietinės jei problemos, tai ne, čia patiems reikia daryti“ (Interviu Nr. 6).</p> <p>„Stojimas į ES, o ypač į NATO, mano supratimu, suteiktų šiek tiek psichologinėje plotmėje tokio pasitikėjimo investuotojams ar žmonėms, kurie galbūt norės atvažiuoti gyventi į Lietuvą iš kitur“ (Interviu Nr. 7).</p>
	<p>„[...] žmonėms bus daugiau darbo. Yra sąsajos didelės ir su saugumo padidėjimu. Tikėtinos didesnės investicijos, įstojus į NATO. O ES – tai yra rinka didesnė Lietuvos gamintojams“ (Interviu Nr. 8)</p>
NATO	<p>„Karinis [saugumas]. Bet tai susiję. Galvos, kad yra kažkas, kas gina, nes šiuo metu Lietuvos gyventojai dar nepasitiki tiek Lietuvos kariuomene“ (Interviu Nr. 1).</p>
	<p>„NATO reikalingos išsivystę valstybės ir, be abejo, politiniu atžvilgiu stabilios, demokratiškos, o demokratija stabili negali būti užtikrinta be stiprios ekonomikos, o stabili ekonomika, galima jos pasiekti per ES“ (Interviu Nr. 1).</p> <p>„Įstojus į NATO saugumas, be abejo, pagerėtų, nes kažkoks būtų saugumas valstybės, kad kitos šalys puolimo atveju irgi stotų Lietuvos pusėn ir gintų“ (Interviu Nr. 3).</p> <p>„Kad mūsų tėvynės niekas neužpuls ir žmogus jaučiasi saugiau“ (Interviu Nr. 8).</p> <p>„NATO – vienintelė „panacėja“, alternatyvų nėra. Sudaryta vienas stereotipinis modelis, nėra pasirinkimo“ (Interviu Nr. 9).</p>

Ekspertai, vertindami ES ir NATO vaidmenį, mato labai daug saugumo aspektų – nuo karinio iki individualaus. Tuo tarpu ne ekspertai iš esmės Lietuvos narystę NATO labiau sieja su kariniu saugumu, ES – su ekonominės gerovės kilimu. Tačiau neigiamo poveikio jie nenurodė. Tam tikra prasme pasitvirtina eksperto Nr. 1 teiginys, kad Lietuvos žmonės per daug tikisi iš ES ir NATO.

5. Informacijos šaltiniai

Baigiant interviu, respondentų buvo prašoma nurodyti šaltinius, kurie suformavo jų nuomonę apie saugumo problemas. Esminis skirtumas tarp abiejų respondentų grupių yra toks, kad dauguma ekspertų beveik neskaito arba neigiamai vertina Lietuvos laikraščius ir iš dalies – kitas žiniasklaidos priemones (14 ir 14A lentelės).

14 lentelė. Informacijos šaltiniai. Ekspertų nuomonės

Šaltiniai	Iliustracijos
Radijas	„Kartais važiuodamas klausau“ (Interviu Nr. E3 ir Nr. E7).
Televizija	„Žiūriu „Panoramą“, kai turiu laiko“ (Interviu Nr. E7).
Laikraščiai	„Mūsų laikraščiai bulvariniai“ (Interviu Nr. E1, E2 ir E5). „Nėra normalių laikraščių Lietuvoje. Pagrindinis dienraštis Lietuvoje yra taip vadinamas „tabloidas“ (Interviu Nr. 7).
Darbinė veikla	„Tarptautiniai susitikimai, konferencijos, užsienio spauda, internetas“ (Interviu Nr. E2). „Oficiali informacija“ (Interviu Nr. E5). „Mokslinės studijos, studentų darbai“ (Interviu Nr. E7).
Artimųjų, bendradarbių pokalbiai	„Iš senų draugų, bendradarbių“ (Interviu Nr. E2).
Asmeninė patirtis	„Iš asmeninės patirties“ (Interviu Nr. E2, E7, E5).

14A lentelė. Informacijos šaltiniai. Ne ekspertų nuomonės.

Šaltiniai	Iliustracijos
Radijas	„Iš visuomeninio radijo“ (Interviu Nr. 9).
Televizija	„Aš dar ir spaudą paskaitau, televiziją, radiją paklausau“ (Interviu Nr. 5).
Laikraščiai	„Iš spaudos“ (Interviu Nr. 9).
Tėvų įtaka	„Kažkiek tėvų auklėjimas irgi turi įtakos“ (Interviu Nr. 1).
Artimųjų, bendradarbių pokalbiai	„Iš artimųjų, bendradarbių šnekų“ (Interviu Nr. 2). „Iš bendravimo su žmonėmis“ (Interviu Nr. 9).
Asmeninė patirtis	„Pagaliau iš asmeninės patirties, kas nutiko draugams, artimiesiems“ (Interviu Nr. 2). „O šiaip tai ir asmeninė patirtis. Kai ką mačiau, kai ką girdėjau iš draugų, iš kaimynų, bendradarbių“ (Interviu Nr. 5).

Lyginant ekspertų ir ne ekspertų informacijos šaltinius, matyti, kad ekspertų darbas, gyvenimo būdas nulemia ir jų požiūrius. Ne ekspertai naudojami lengviau prieinamais informacijos šaltiniais ir daugiausia jos gauna iš Lietuvos laikraščių, televizijos ir radijo. Kai kurie iš jų žiniasklaidą vertina kritiškai, ne visada tiki jos pateikiama informacija.

Beveik visi ekspertai labiau pasitiki ir linkę naudoti užsienio informacijos šaltiniais, oficialių institucijų medžiaga, internetu. Taip pat didelę intelektualios informacijos dalį jie gauna tiesiogiai savo darbe, konferencijose, tarptautiniuose forumuose.

Išvados

Kokybinio tyrimo rezultatai visiškai sutampa su viešosios nuomonės tendencijomis. Ir visos visuomenės tyrimai, ir individualūs interviu patvirtina prielaidą, kad eiliniai žmonės nemato realių išorės grėsmių, bet pabrėžia tokias vidinio saugumo grėsmes kaip nusikalstamumas, baimė dėl rytdienos ir baimė netekti darbo, narkomanijos augimas, blogas sveikatos apsaugos sistemos funkcionavimas.

Kita vertus, kokybinis tyrimas leidžia tvirtinti, kad paprastiems žmonėms individualus saugumas yra žymiai svarbesnis saugumo lygmuo nei valstybės. Ekspertų

tai, nors mato visų trijų saugumo lygmenų tarpusavio priklausomybę, individualaus saugumo problemas laiko svarbiu valstybės saugumo matmeniu.

Lyginant ekspertų ir ne ekspertų nuomones, matyti ryškus valstybės ir individo vaidmens, užtikrinant asmeninį saugumą, aiškinimo skirtumas. Ekspertų nuomone, daugelyje tirtų individualaus saugumo sričių – socialinio, ekonominio, fizinio – daug gali padaryti pats individas. Valstybės kompetencijai priskiriamas išorės saugumo garantų stiprinimo, antikorupcinių, kovos su organizuotu narkotikų verslu priemonių užtikrinimo, įstatymų ir institucijų tobulinimo vaidmuo. Ne ekspertai labiau linkę atsakomybę už visas grėsmes, kylančias visuomenėje, priskirti valstybės kompetencijai.

Išorinėms grėsmėms daugiau dėmesio skiria ekspertai. Ypatingai pabrėžiamas nekarinis išorės grėsmių matmuo: kaimyninių Rusijos ir Baltarusijos valstybių režimuose slypinti grėsmė, ekonominės priklausomybės pavojus. Tačiau pagrindiniais išorinio saugumo svertais abi grupės laiko Lietuvos narystę ES ir NATO.